

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT

J. MAZÁK

fremsat den 17. april 2008¹

I — Indledning

1. I disse forenede appelsager har Coop de France Bétail et Viande, tidligere Fédération nationale de la coopération bétail et viande (herefter »FNCBV«) (sag C-101/07 P), og Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (herefter »FNSEA«), Fédération nationale bovine (herefter »FNB«), Fédération nationale des producteurs de lait (herefter »FNPL«) og Jeunes agriculteurs (herefter »JA«) (herefter »de appellerende sammenslutninger«) (sag C-110/07 P) iværksat appel til prøvelse af dom afsagt den 13. december 2006 af Retten i Første Instans (Første Afdeling) i sagen FNCBV og FNSEA m.fl. mod Kommissionen² (»den appellerede dom«), hvori Retten i det væsentlige stadfæstede Kommissionens beslutning 2003/600/EF af 2. april 2003 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 81 (sag COMP/C.38.279/F3 — fransk oksekød)³ (»den anfægtede beslutning«), og hvori de appellerende sammenslutninger bl.a. blev pålagt bøder, fordi de havde overtrådt artikel 81, stk. 1, EF ved at indgå aftaler, der havde til formål at stoppe importen af oksekød til Frankrig og fastsætte en minimumspris for visse kategorier af kvæg.

II — Baggrund for appellen

A — Retsforskrifter

2. Artikel 15, stk. 2, i Rådets forordning nr. 17⁴ bestemmer følgende:

»Ved beslutning kan Kommissionen pålægge virksomheder og sammenslutninger af virksomheder bøder på mindst 1000 og højst

4 — Forordning af 6.2.1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i [...] artikel [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81). Den anfægtede beslutning blev truffet, før Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16.12.2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82 (EFT 2003 L 1, s. 1) trådte i kraft, og Kommissionens nye retningslinjer for beregning af bøder efter artikel 23, stk. 2, litra a), i forordning nr. 1/2003 (EUT 2006 C 210, s. 2) blev udstedt. Ifølge artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 kan »Kommissionen [...] ved beslutning pålægge virksomheder og virksomhedssammenslutninger bøder, hvis de forsætligt eller uagtsomt: a) overtræder traktatens artikel 81 eller 82 [...] Bøden kan for hver af de virksomheder, som har deltaget i overtrædelsen, ikke overstige 10% af den samlede omsætning i det foregående regnskabsår. Hvis en overtrædelse begået af en virksomhedssammenslutning vedrører medlemsvirksomhedernes aktiviteter, kan bøden ikke overstige 10% af summen af den samlede omsætning for de medlemmer, der er aktive på det marked, der er berørt af den af virksomhedssammenslutningen begåede overtrædelse« (min fremhævelse).

1 — Originalsprog: engelsk.

2 — Dom af 13.12.2006, forenede sager T-217/03 og T-245/03, Sml. II, s. 4987.

3 — EUT L 209, s. 12.

1 000 000 [EUR], idet sidstnævnte beløb dog kan forhøjes til 10% af omsætningen i det sidste regnskabsår i hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen, såfremt de forsætligt eller uagtsomt:

mulig (f.eks. fordi det drejer sig om flere tusinde medlemsvirksomheder) [...], pålægges sammenslutningen en samlet bøde, der beregnes efter ovennævnte principper, men som svarer til summen af de individuelle bøder, som de enkelte medlemmer af sammenslutningen skulle have været pålagt«.

- a) overtræder bestemmelserne i [...] artikel [81], stk. 1, eller artikel [82] [EF] [...]

B — Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

Ved fastsættelsen af bødens størrelse skal der tages hensyn til både overtrædelsens grovhed og dens varighed.«

3. Kommissionens retningslinjer for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten⁵ (»retningslinjerne«) beskriver, hvorledes sådanne bøder beregnes. Det fremgår af retningslinjernes punkt 5, litra c), at »[1] siger, der involverer sammenslutninger af virksomheder, tilstræbes det så vidt muligt at rette beslutningerne til de enkelte medlemsvirksomheder og pålægge dem individuelle bøder. Er denne fremgangsmåde ikke

4. Appellanten i sag C-101/07 P, FNCBV, omfatter 300 andelsselskaber, der repræsenterer kvæg-, svine- og fåreavlere, og 30 grupper eller virksomheder inden for slagteri og kødforarbejdning i Frankrig. Appellanterne i sag C-110/07 P, dvs. FNSEA, FNB, FNPL og JA, er fagforeninger efter fransk ret. FNSEA er den største franske landbrugssammenslutning. FNSEA består endvidere af en række særorganisationer, der repræsenterer de forskellige producenters særlige interesser, herunder FNB og FNPL. JA repræsenterer landmænd under 35 år.

5. Den konkurrencesag, der ligger til grund for de foreliggende appelsager, udsprang af den anden »kogalskabskrise«. Fra oktober 2000 blev der i flere medlemsstater konstateret nye tilfælde af bovin spongiform encephalopati, den såkaldte kogalskab. Samtidig

5 — EFT 1998 C 9, s. 3.

blev fårebesætninger i Det Forenede Kongerige alvorligt ramt af mund- og klovesyge. Denne situation påvirkede kødforbruget i Europa og bragte oksekødssektoren ind i en krise. For at imødegå denne krise vedtog fællesskabsinstitutionerne en række foranstaltninger, som de franske landmænd imidlertid fandt utilstrækkelige. I september og oktober 2001 var forholdet mellem landmænd og slagterier i Frankrig meget anspændt. Grupper af landmænd standsede lastbiler ulovligt for at kontrollere det transporterede køds oprindelse og opsatte afspærringer ved slagterier. Disse aktiviteter medførte undertiden ødelæggelse af materiel og kød. Til gengæld for at ophæve afspærringerne af slagterierne krævede de demonstrerende landmænd, at slagterierne forpligtede sig til bl.a. at suspendere importen og overholde en prisaftale vedtaget af fagforeningerne.

6. I oktober 2001 fandt der en række møder sted mellem de sammenslutninger, der repræsenterer kvægavlerne⁶, og de sammenslutninger, der repræsenterer slagterierne⁷. Efter et møde den 24. oktober 2001, som blev afholdt på foranledning af den franske landbrugsminister, blev der indgået en aftale mellem de seks sammenslutninger, dvs. FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV og FNICGV.

6 — FNSEA, FNB, FNPL og JA.

7 — Fédération nationale de l'industrie et des commerces en gros des viandes (herefter »FNICGV«) og FNCBV. FNICGV er ikke part i denne sag, og den sag, sammenslutningen anlagde ved Retten i Første Instans, blev afvist ved kendelse af 9.11.2004.

7. Aftalen indeholdt to aspekter. Det første var en »midlertidig forpligtelse til import-stop« for oksekød. Det andet bestod i en »forpligtelse til at anvende den aftalte købspris ved ankomst til slagteri for udsætterkøer«. Aftalen indeholdt bl.a. en liste med kiloprisen for slagtekroppe for visse kategorier af køer. Aftalen skulle træde i kraft den 29. oktober 2001 og gælde frem til udgangen af november 2001.

8. Den 30. oktober 2001 sendte Kommissionen en skrivelse til de franske myndigheder med anmodning om yderligere oplysninger om aftalen af 24. oktober 2001. Den 9. november 2001 svarede de franske myndigheder på Kommissionens anmodning om oplysninger af 30. oktober 2001. Den 9. november 2001 sendte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 en begæring om oplysninger til FNSEA, FNB, FNPL, JA og FNICGV. De pågældende fem sammenslutninger besvarede begæringen om oplysninger den 15. og 23. november 2001. Den 26. november sendte Kommissionen en advarselsskrivelse til FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV og FNICGV, hvori den anførte, at de forhold, som den havde kendskab til, tilsyneladende udgjorde en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, og opfordrede sammenslutningerne til at fremsætte deres bemærkninger og forslag senest den 30. november 2001. Den 17. december 2001 foretog Kommissionen kontrolundersøgelser i en række sammenslutningers lokaler i henhold til artikel 14, stk. 2, i forordning nr. 17. Den 24. juni 2002 fremsendte Kommis-

sionen en klagepunktsmeddelelse til FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV og FNICGV, der fremsatte deres skriftlige bemærkninger hertil mellem den 23. september og den 4. oktober 2002. Høringen af sammenslutningerne fandt sted den 31. oktober 2002.

er indbetalt til den største landbrugssammenslutning, dvs. FNSEA, og de årlige kontingenter, der er indbetalt til hver af de øvrige sammenslutninger. Da overtrædelsen var af kort varighed, forhøjede Kommissionen ikke grundbeløbet i den forbindelse. Kommissionen tog også hensyn til adskillige skærpende og formildende omstændigheder, der forelå i de seks sammenslutningers tilfælde, og justerede grundbeløbet for bøderne i overensstemmelse hermed.

C — Den anfægtede beslutning

9. Den 2. april 2003 vedtog Kommissionen den anfægtede beslutning. I henhold til den anfægtede beslutning har de appellerende sammenslutninger og FNICGV tilsidesat artikel 81, stk. 1, EF ved den 24. oktober 2001 at indgå en skriftlig aftale med det formål at fastsætte en minimumspris for visse kategorier og kvæg og stoppe importen af oksekød til Frankrig samt, i perioden mellem slutningen af november og starten af december 2001, at indgå en mundtlig aftale med det samme formål, som skulle gælde efter den skriftlige aftales ophør.

11. Artikel 1 i den anfægtede beslutnings dispositive del har følgende ordlyd:

»[FNSEA], [FNB], [FNPL], [JA], [FNICGV] og [FNCBV] har overtrådt [...] artikel 81, stk. 1, [EF], ved den 24. oktober 2001 at indgå en aftale, der havde til formål at stoppe importen af oksekød til Frankrig og fastsætte en minimumspris for visse kategorier af kvæg og mundtligt indgå en aftale med et lignende formål ultimo november og primo december 2001.

10. I betragtning af overtrædelsens karakter og det relevante markeds geografiske udstrækning blev overtrædelsen klassificeret som meget alvorlig. Ved fastlæggelsen af de respektive sammenslutningers ansvar i overtrædelsen tog Kommissionen hensyn til forholdet mellem de årlige kontingenter, der

Overtrædelsen startede den 24. oktober 2001 og havde følger mindst indtil den 11. januar 2002.«

12. I henhold til artikel 2 i den anfægtede beslutnings dispositive del skulle de sammenlutninger, der var nævnt i artikel 1, øjeblikkeligt bringe overtrædelsen til ophør. I henhold til artikel 3 i den anfægtede beslutnings dispositive del blev FNSEA, FNB, JA, FNPL, FNICGV og FNCBV pålagt bøder på henholdsvis 12 mio. EUR, 1,44 mio. EUR, 600 000 EUR, 1,44 mio. EUR, 720 000 EUR og 480 000 EUR.

D — *Sagerne ved Retten i Første Instans*

13. FNCBV anlagde ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 19. juni 2003 en sag til prøvelse af den anfægtede beslutning (sag T-217/03). FNSEA, FNB, FNPL og JA anlagde også ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 20. juni 2003 en sag til prøvelse af den anfægtede beslutning (sag T-245/03). Sagsøgerne i sag T-217/03 og T-245/03 nedlagde bl.a. påstand om annullation af den anfægtede beslutning, subsidiært ophævelse af de bøder, de var blevet pålagt, eller mere subsidiært nedsættelse af bøderne. Frankrig indgav en begæring om intervention til støtte for sagsøgernes påstande i både sag T-217/03 og sag T-245/03 og fik tilladelse hertil ved kendelse afsagt af formanden for Rettens Femte Afdeling den 6. november 2003. Den 3. april 2006 besluttede formanden for Rettens Første Afdeling efter at have hørt parterne at forene sag T-217/03 og sag T-245/03.

14. Den 13. december 2006 afsagde Retten (Første Afdeling) dom i de forenede sager T-217/03 og T-245/03. Retten forkastede alle de anbringender, sagsøgerne havde fremført i de forenede sager, med undtagelse af to. Retten fastslog herved for det første, at Kommissionen havde tilsidesat den begrundelsespligt, der påhvilede den, idet den ikke i den anfægtede beslutning havde anført, at den havde lagt sagsøgernes basismedlemmers omsætning til grund for sin kontrol af, om maksimumsgrænsen på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 var overskredet, og ikke havde redegjort for de omstændigheder, der gav den mulighed for at tage hensyn til den samlede omsætning. Da Retten imidlertid fandt det berettiget, at Kommissionen tog hensyn til omsætningen hos sagsøgernes basismedlemmer med henblik på beregningen af den nævnte maksimumsgrænse, for så vidt som der var tale om medlemmer, som var aktive på de markeder, der var berørt af de overtrædelser, der blev sanktioneret ved den anfægtede beslutning, mente den ikke, at den ovennævnte manglende begrundelse under disse omstændigheder burde medføre, at den anfægtede beslutning blev annulleret, da en annulation kun kunne medføre, at der blev truffet en ny beslutning, som materielt set var identisk med den annullerede, og den fandt heller ikke, at bødebeløbet skulle nedsættes. Retten fastslog for det andet, at de bøder, der var blevet pålagt sagsøgerne, burde nedsættes med 70% i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b), og ikke med 60%, som Kommissionen havde gjort.

15. Retten fastsatte derfor bøderne til 360 000 EUR for FNCBV, 9 000 000 EUR for FNSEA, 1 080 000 EUR for FNB,

1 080 000 EUR for FNPL og 450 000 EUR for JA og frifandt i øvrigt Kommissionen.

— Kommissionen tilpligtes at betale omkostningerne i forbindelse med sagen om foreløbige forholdsregler og hovedsagen for Retten og omkostningerne i forbindelse med sagen for Domstolen.

III — Appelsagerne

16. Den 19. februar 2007 iværksatte FNSEA, FNB, FNPL og JA appel til prøvelse af den appellerede dom (sag C-110/07 P). Den 20. februar 2007 iværksatte FNCBV appel til prøvelse af samme dom (sag C-101/07 P). Den 18. april 2007 besluttede Rettens formand efter at have hørt parterne at forene sag C-101/07 P og sag C-110/07 P.

18. Den franske regering har nedlagt følgende påstande:

— Den appellerede dom annulleres.

17. De appellerende sammenslutninger har nedlagt følgende påstande i de forenede sager C-101/07 P og C-110/07 P:

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

19. Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Den appellerede dom ophæves.

— Begge appelsager forkastes i deres helhed.

— De pålagte bøder ophæves.

— Subsidiært nedsættes de pålagte bøder.

— De appellerende sammenslutninger tilpligtes at betale sagens omkostninger.

20. Der er ikke blevet fremsat ønske om eller afholdt mundtlig forhandling.

IV — Indledende bemærkninger

21. Appellanten i sag C-101/07 P, FNCBV, har fremsat fem anbringender til støtte for sin påstand om, at den appellerede dom ophæves, og et sjette anbringende om nedsættelse af den pålagte bøde. Appellanten har med det første anbringende gjort gældende, at Retten har foretaget en urigtig retsanvendelse ved ikke at fastslå, at Kommissionen tilsidesatte retten til kontradiktion i sin klagepunktsmeddelelse. Den har med det andet anbringende gjort gældende, at Retten har foretaget en urigtig gengivelse af visse omstændigheder i forbindelse med FNB's direktørs håndskrevne noter fra mødet den 29. november 2001 (præmis 169-174 i den appellerede dom), FNB's næstformands interview med *Vendée Agricole* den 4. december 2001 (præmis 176 i den appellerede dom), en notits af 5. december 2001 fra sammenslutningen i Vendée (præmis 175-177 i den appellerede dom), en informationsnote fra FNPL, som blev sendt pr. telefaks den 10. december 2001 (præmis 179 i den appellerede dom), og FNB's direktørs håndskrevne noter fra mødet den 5. december 2001 (præmis 180 i den appellerede dom). Den har med det tredje anbringende gjort gældende, at Retten foretog en urigtig retsanvendelse ved at basere sin konstatering af, at FNCBV bidrog til at forlænge aftalen af 24. oktober 2001, på en formodning. FNCBV har med sit fjerde anbringende subsidiært gjort gældende, at Retten, såfremt Domstolen skulle finde, at FNCBV tilsluttede sig forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001, har foretaget en urigtig retsanvendelse ved dels at betegne aftalen som

konkurrencebegrænsende, dels at undlade at undersøge aftalens virkninger. FNCBV har med sit femte anbringende gjort gældende, at Retten har anvendt artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 urigtigt, idet den for det første har tilsidesat sin begrundelsespligt ved at lægge FNCBV's medlemmers omsætning til grund for kontrollen af, om der forelå en overskridelse af loftet på 10% i henhold til denne bestemmelse, og for det andet har modsagt sig selv i begrundelsen, hvor den henviste til de appellerende sammenslutningers aktive og direkte rolle i den påståede praksis, men samtidig bemærkede, at de appellerende sammenslutninger blot var et redskab for medlemmernes aktioner. Med det sjette anbringende, der sigter til, at den pålagte bøde nedsættes, har FNCBV gjort gældende, at Retten har anvendt artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 urigtigt ved at pålægge FNCBV en bøde, der udgjorde mere end 10% af sammenslutningens omsætning.

22. Appellanterne i sag C-110/07 P, FNSEA, FNB, FNPL og JA, har fremsat fire anbringender til støtte for deres påstand om, at den appellerede dom ophæves, og de pålagte bøder nedsættes. Appellanterne har med det første anbringende gjort gældende, at Retten foretog en urigtig gengivelse af de faktiske omstændigheder ved ikke at tage to væsentlige beviser, der godtgjorde, at aftalen af 24. oktober 2001 ikke havde virkning efter den 30. november 2001, i betragtning. De har med det andet anbringende gjort gældende, at Retten tilsidesatte retten til kontradiktion, da den fastslog, at Kommissionens klagepunkts-

meddelelse var tilstrækkeligt klar og præcis (præmis 210-225 i den appellerede dom). Med det tredje anbringende har de gjort gældende, at Retten har tilsidesat artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, fordi den tog omsætningen hos de appellerende sammenslutninger i betragtning, da den kontrollerede, om bøderne oversteg det lovmæssige loft. Med det fjerde anbringende gøres det gældende, at Retten har tilsidesat forbuddet mod kumulation af sanktioner og princippet om sanktioners proportionalitet, for så vidt som den pålagde de enkelte appellerende sammenslutninger en bøde, der var beregnet på grundlag af omsætningen hos medlemmer, der var tilknyttet mere end én sammenslutning.

23. Det er efter min opfattelse kun FNCBV's femte og sjette anbringende og det tredje anbringende, som FNSEA, FNB, FNPL og JA har fremsat, der rejser et nyt retsspørgsmål. Jeg skal derfor alene behandle disse anbringender i detaljer og gennemgå appellanternes øvrige anbringender i korte træk.

24. Da flere af de appellerende sammenslutningers anbringender i denne sag hovedsageligt er sammenfaldende, skal jeg behandle dem under ét.

V — Tilsidesættelse af retten til kontradiktion

25. De appellerende sammenslutninger i de forenede sager C-101/07 P og C-110/07 P har gjort gældende, at Retten i Første Instans har foretaget en urigtig retsanvendelse ved ikke at fastslå, at Kommissionen tilsidesatte deres ret til kontradiktion. Ifølge de appellerende sammenslutninger skyldtes tilsidesættelsen af kontradiktionsretten, at Kommissionen ikke i klagepunktsmeddelelsen anførte, at den påtænkte at beregne loftet på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 ud fra omsætningen hos medlemmerne af disse sammenslutninger. De appellerende sammenslutninger mener, at Kommissionens forpligtelse til at oplyse, at den påtænkte at tage hensyn til deres medlemmers omsætning, var særlig vigtig i denne sag, fordi Kommissionen ikke fulgte den metode, den normalt anvender, i den anfægtede beslutning.

26. Kommissionen mener, at den er forpligtet til at anføre i klagepunktsmeddelelsen, at den overvejer at pålægge de pågældende virksomheder eller sammenslutninger af virksomheder en bøde, og til at anføre de væsentlige faktiske og retlige momenter, der kan medføre en bøde. Kommissionen mener ikke, at den er forpligtet til at anføre i klagepunktsmeddelelsen, hvilken metode den bøde, som den muligvis vil fastsætte i sin efterfølgende beslutning, vil blive beregnet efter. Kommissionen har også understreget, at det fremgår af retspraksis og retningslinjernes

punkt 5, litra c), at det er muligt at tage hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning af virksomheder ved beregningen af loftet på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17.

28. Efter fast retspraksis sikrer Kommissionen retten til kontradiktion, når den i meddelelsen af klagepunkter udtrykkeligt anfører, at den vil undersøge, om der bør pålægges en bøde, og anfører de væsentlige retlige og faktiske momenter, der kan medføre bødepålæg, herunder den formodede overtrædelses grovhed og varighed samt spørgsmålet om, hvorvidt den er begået forsætligt eller uagtsomt. Kommissionen giver herved de pågældende virksomheder eller sammenslutninger af virksomheder tilstrækkelige oplysninger til, at de kan tage til genmæle for så vidt angår konstateringen af, at der foreligger en overtrædelse, og for så vidt angår bødepålægget¹⁰.

A — Bedømmelse

27. Retten fastslog, at Kommissionen ikke tilsidesatte de appellerende sammenslutningers ret til kontradiktion, idet den i klagepunktsmeddelelsen undlod at anføre, at den påtænkte at tage hensyn til deres medlemmers omsætning med henblik på beregningen af bødernes grundbeløb og kontrollen af, at bøderne lå under den maksimumsgrænse på 10%, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17⁸. Retten fastslog i overensstemmelse med Domstolens og Rettens faste praksis, at det på utilladelig vis ville foregribe Kommissionens beslutning, hvis klagepunktsmeddelelsen indeholdt oplysninger om størrelsen af de påtænkte bøder, herunder loftet på 10%, så længe virksomhederne ikke har haft mulighed for at fremsætte deres bemærkninger til de klagepunkter, der er gjort gældende mod dem⁹.

29. Fastsættelsen af bødernes grundbeløb, tilpasningen af dette grundbeløb i forhold til eventuelle skærpende eller formildende omstændigheder og den efterfølgende kontrol af, at bøderne ikke overskrider det loft på 10%, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, er efter min opfattelse et led i beregningen af de bøder, der skal pålægges, og sikringen af, at den lovmæssige maksimumsgrænse for bøderne overholdes. Det fremgår klart af Domstolens praksis, at Kommissionen ikke har pligt til at fremkomme med så detaljerede oplysninger om,

8 — Jf. præmis 224 i den appellerede dom.

9 — Jf. præmis 222 i den appellerede dom. Jf. dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, *Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, Sml. s. 1825, præmis 21, og dom af 20.3.2002, sag T-31/99, *ABB Asea Brown Boveri mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1881, præmis 66.

10 — Dommen i sagen *Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i fodnote 9, præmis 21. Jf. også dom af 28.6.2005, forenede sager C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P — C-208/02 P og C-213/02 P, *Dansk Røridustri m.fl. mod Kommissionen*, Sml. I, s. 5425, præmis 428.

hvorledes bøderne faktisk beregnes og kontrolleres, i klagepunktsmeddelelsen, for at virksomheder eller sammenslutninger af virksomheder kan forsvare deres interesser. Hvad angår bøder, der pålægges sammenslutninger af virksomheder, har både Retten og Domstolen desuden fastslået, at det kan kontrolleres, at loftet på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 ikke er overskredet, på grundlag af omsætningen hos medlemmerne af disse sammenslutninger¹¹. De appellerende sammenslutninger kunne altså have forudset, at Kommissionen ville kontrollere, om den lovmæssige maksimumsgrænse for de bøder, de blev pålagt, var overholdt, på grundlag af deres medlemmers omsætning.

30. Jeg mener derfor, at de appellerende sammenslutningers første anbringende i sag C-101/07 P og andet anbringende i sag C-110/07 P bør forkastes.

11 — Jf. bl.a. dom af 23.2.1994, forenede sager T-39/92 og T-40/92, CB og Europay mod Kommissionen, Sml. II, s. 49, af 21.2.1995, sag T-29/92, SPO m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 289, af 14.5.1998, sag T-338/94, Finnboard mod Kommissionen, Sml. II, s. 1617, og af 16.11.2000, sag C-298/98 P, Finnboard mod Kommissionen, Sml. I, s. 10157.

VI — Rettens urigtige anvendelse af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17

A — Den appellerede dom

31. De appellerende sammenslutninger gjorde under sagen i første instans gældende, at Kommissionen havde tilsidesat artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 ved at fastsætte bøder, der overskred grænsen på 10% af deres omsætning¹². Efter de appellerende sammenslutningers opfattelse fremgår det klart af retspraksis, at det kun er muligt at beregne bødens maksimumsgrænse ud fra omsætningen for medlemmer af virksomhedssammenslutninger, hvis den pågældende

12 — Jf. præmis 301 i den appellerede dom. Det fremgår bl.a. klart af den anfægtede beslutnings artikel 1, at beslutningen er rettet til de appellerende sammenslutninger og ikke til deres medlemmer. Ifølge den anfægtede beslutnings artikel 3 blev de appellerende sammenslutninger og ikke deres medlemmer pålagt bøder på mellem 480 000 EUR og 12 mio. EUR, fordi de havde overtrådt artikel 81, stk. 1, EF. De bøder, som de appellerende sammenslutninger blev pålagt i den anfægtede beslutning, blev i den appellerede dom nedsat til mellem 360 000 EUR og 9 mio. EUR. Det er imidlertid ubestridt, at da Kommissionen i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 skulle beregne maksimumsgrænsen for de bøder, som de appellerende sammenslutninger skulle tildeles for at have overtrådt artikel 81, stk. 1, EF, skete det ikke på grundlag af disse virksomhedssammenslutningers omsætning, men på grundlag af deres medlemmers omsætning. Denne metode godtog Retten. Jf. navnlig præmis 312-334 i den appellerede dom. De appellerende sammenslutninger har anført i deres indlæg for Retten, at de bøder, de blev pålagt ved den anfægtede beslutning, oversteg 10% af deres omsætning, og det har Kommissionen ikke bestridt. Ifølge den appellerede doms præmis 301 gjorde de sagsøgende sammenslutninger herved gældende, at de pålagte bøder udgør over 25% af FNCBV's omsætning, 200% af FNSEA's årlige kontingenter, 240% af FNB's kontingenter, 80% af FNPL's kontingenter og 200% af JA's kontingenter. Selv om Retten nedsatte de bøder, som de appellerende sammenslutninger blev pålagt ved den anfægtede beslutning, oversteg disse »justerede« bøder åbenbart stadig 10% af disse virksomhedssammenslutningers omsætning. FNCBV har således gjort gældende ved Domstolen, at den bøde, sammenslutningen blev tildelt ved den anfægtede beslutning, svarer til næsten 20% af dens omsætning i form af indtægter.

sammenslutning i henhold til sine interne regler kan forpligte sine medlemmer. De appellerende sammenslutninger anførte herved, at de ikke kunne forpligte deres respektive medlemmer.

32. Retten fastslog følgende i præmis 317-319 i den appellerede dom:

»317 I henhold til fast retspraksis skal loftet på 10% af omsætningen beregnes ud fra omsætningen for hver af de virksomheder, som deltager i de pågældende aftaler og former for samordnet praksis, eller for samtlige de virksomheder, der er medlem af virksomhedssammenslutningerne, i det mindste når sammenslutningen i henhold til sine interne regler kan forpligte medlemmerne. Denne mulighed for at tage hensyn til omsætningen hos samtlige virksomheder, der er medlem af en sammenslutning, berettiges af, at man ved fastsættelsen af bødernes størrelse bl.a. kan tage hensyn til, i hvor høj grad virksomheden kunne påvirke markedet, f.eks. på grund af dens størrelse og dens økonomiske styrke, som virksomhedens omsætning giver et indtryk af, og til den forebyggende virkning, bøderne skal have. I hvor høj grad en sammenslutning af virksomheder kan påvirke et marked, afhænger imidlertid ikke af sammenslutningens egen omsætning, som hverken er udtryk for sammenslutningens størrelse eller dens økonomiske styrke, men derimod af medlemmernes omsætning, som giver et indtryk af sammenslutningens størrelse og økonomiske styrke [...]

318 Denne retspraksis udelukker dog ikke, at det i særlige tilfælde også kan være muligt at tage hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning, selv om denne ikke formelt har beføjelse til at forpligte sine medlemmer, fordi der ikke er interne regler, som giver den denne mulighed [...]

319 Retten finder [...] at andre konkrete forhold end eksistensen af interne regler, som giver sammenslutningen mulighed for at forpligte sine medlemmer, kan begrunde, at der tages hensyn til den samlede omsætning hos medlemmerne af den pågældende sammenslutning. Der er især tale om tilfælde, hvor den overtrædelse, der er begået af en sammenslutning, vedrører medlemmernes virksomhed, og hvor de pågældende konkurrencestridige former for praksis er udført af sammenslutningen til direkte gavn for medlemmerne og i samarbejde med disse, og hvor sammenslutningen ikke har objektive interesser af selvstændig karakter i forhold til medlemmernes interesser. Selv om Kommissionen i visse af disse tilfælde, ud over at pålægge den pågældende sammenslutning sanktioner, eventuelt også kan pålægge de enkelte virksomhedsmedlemmer individuelle bøder, kan dette vise sig at være meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, når medlemstallet er meget højt.«

33. Retten fastslog herefter i den appellerede doms præmis 320 og 324, at det i lyset af

omstændighederne i det omhandlede tilfælde var berettiget at tage hensyn til omsætningen hos de appellerende sammenslutningers basismedlemmer med henblik på beregningen af maksimumsgrænsen for bøderne i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17¹³, idet den for det første bemærkede, at de appellerende sammenslutninger havde som deres vigtigste opgave at varetage og repræsentere deres basismedlemmers interesser, dvs. landmændene, andelsselskaberne og slagterivirksomhederne¹⁴. For det andet vedrørte den omtvistede aftale ikke de appellerende sammenslutningers egen virksomhed, men deres basismedlemmers virksomhed, da førstnævnte ikke sælger, køber eller importerer oksekød¹⁵. For det tredje blev den omtvistede aftale indgået direkte til gavn for de appellerende sammenslutningers basismedlemmer¹⁶. For det fjerde blev den omtvistede aftale bl.a. iværksat ved indgåelsen af lokale aftaler mellem medlemmerne af de appellerende sammenslutninger¹⁷.

B — Parternes argumenter

34. Appellanterne har med deres femte anbringende i sag C-101/07 P og tredje anbringende i sag C-110/07 P gjort gældende, at Retten foretog en urigtig retsanvendelse ved at anvende artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 forkert. FNCBV's femte anbringende er delt i to led.

35. FNSEA, FNB, FNPL og JA (det tredje anbringende) samt den franske regering og FNCBV (det femte anbringendes første led) påstår i det væsentlige, at det ifølge Rettens praksis¹⁸, som Domstolen bekræftede i sag C-298/98 P, Finnboard mod Kommissionen¹⁹, kun er muligt at tage hensyn til omsætningen hos medlemmer af en sammenslutning med henblik på beregningen af loftet på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, når sammenslutningen efter sine interne regler kan forpligte medlemmerne. De appellerende sammenslutninger mener derfor, at Retten i den appellerede dom ændrede den faste retspraksis på området ved at beregne loftet på 10% på grundlag af omsætningen hos de appellerende sammenslutningers medlemmer, selv om disse sammenslutninger ikke har mulighed for at forpligte deres medlemmer. FNSEA, FNB, FNPL og JA hævder i deres replik, at skønt de afgørelser, der er truffet i en række tidligere sager²⁰, er uklare, eftersom det fastslås heri, at maksimumsgrænsen på 10% kan beregnes ud fra omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning, »i hvert fald når« sammenlutningen efter sine interne regler kan handle med bindende virkning for sine medlemmer, blev denne uklarhed fjernet ved Domstolens dom i sagen Finnboard mod Kommissionen. Det fremgår klart af præmis 66 i den sidstnævnte dom, hvorefter »[d]et [...] ikke [er] nødvendigt, at sammenslutningens medlemmer faktisk har deltaget i overtrædelsen, idet det er tilstrækkeligt, at sammenlutningen i henhold til sine interne regler kan forpligte medlemmerne«, at det er en forudsætning, at sammenslutningen kan forpligte medlemmerne, for at loftet på 10% kan

13 — Jf. præmis 324 i den appellerede dom.

14 — Jf. præmis 320 i den appellerede dom.

15 — Jf. præmis 321 i den appellerede dom.

16 — Jf. præmis 322 i den appellerede dom.

17 — Jf. præmis 323 i den appellerede dom.

18 — Jf. dommen i sagen CB og Europay mod Kommissionen, nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 136, dommen i sagen SPO m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 385, og dommen i sagen Finnboard mod Kommissionen, nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 270.

19 — Nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 66.

20 — Jf. de sager, der er nævnt ovenfor i fodnote 18.

fastsættes ud fra medlemmernes omsætning. FNCBV mener også, at Retten undlod at oplyse, hvorfor den ændrede den tidligere retspraksis, og at ændringen strider mod retssikkerhedsprincippet.

betingelsen om, at den overtrædelse, der er begået af en sammenslutning, vedrører medlemmernes virksomhed, og for det andet betingelsen om, at den pågældende konkurrencestridige praksis er udført af sammenslutningen til direkte gavn for medlemmerne og i samarbejde med disse.

36. FNSEA, FNB, FNPL og JA har anført, at de tre første af de fire »konkrete« forhold, som Retten har beskrevet i præmis 320-323 i den appellerede dom, ikke er konkrete forhold, men en naturlig del af arbejdet for alle sammenslutninger, hvis vigtigste opgave er at varetage og repræsentere deres medlemmers interesser. Hvad angår det fjerde forhold vedrørende sammenslutningernes medlemmers deltagelse i overtrædelsen har FNSEA, FNB, FNPL og JA desuden anført, at den omstændighed, at visse medlemmer af de appellerende sammenslutninger kan have medvirket til at iværksætte bestemmelserne i den omtvistede aftale, ikke beviser, at alle medlemmer af disse sammenslutninger deltog indirekte i overtrædelsen.

37. Den franske regering har også påpeget, at to af de betingelser, som ifølge Retten skal være opfyldt, for at man kan basere loftet på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 på omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning, i langt de fleste tilfælde vil være opfyldt, hvorfor man systematisk vil tage udgangspunkt i omsætningen hos medlemmer af sammenslutninger ved fastsættelsen af det pågældende loft. Den franske regering mener, at de to betingelser, der næsten altid vil være opfyldt, for det første er

38. FNCBV mener også, at Retten foretog en urigtig retsanvendelse ved at anvende sin nye fortolkning af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 fejlagtigt i den konkrete sag. FNCBV har anført, at to af de fire kumulative og konkrete forhold, som Retten har beskrevet i præmis 320-323 i den appellerede dom, ikke forelå i denne sag. For det første tilsidesatte aftalen af 24. oktober 2001 FNCBV's medlemmers interesser, fordi den indeholdt en minimumspris for kvæg. Aftalen resulterede heller ikke i, at blokaderne mod slagterierne blev ophævet. For det andet er FNCBV's interesser og medlemmernes interesser ikke sammensluttende, hvilket ikke alene fremgår af, at sammenslutningen ikke kan forpligte sine medlemmer, men også af det begrænsede antal lokale aftaler, der er indgået efter aftalen af 24. oktober 2001. FNCBV hævder også, at Retten foretog en urigtig retsanvendelse ved ikke at godtgøre, at det var umuligt at rette den anfægtede beslutning til FNCBV's medlemmer og at pålægge medlemmerne individuelle bøder. FNCBV har understreget, at Kommissionen ifølge retningslinjernes punkt 5, litra c), kun kan pålægge en sammenslutning af virksomheder en bøde, der svarer til summen af de bøder, som de enkelte medlemmer af sammenslutningen skulle have været pålagt, hvis Kommissionen godtgør, at det ikke var muligt at straffe de enkelte medlemmer af sammenslutningen.

39. FNCBV har i det femte anbringendes andet led anført, at det i præmis 320 ff. i den appellerede dom påpeges, at aftalen af 24. oktober 2001 ikke vedrørte de appellerende sammenslutningers virksomhed, samtidig med at det i præmis 341 i den appellerede dom understreges, at de appellerende sammenslutninger undertegnede, deltog i, var ansvarlige for og spillede en individuel rolle i aftalen og også anvendte den. Retten modsiger derfor sig selv i sin begrundelse i den appellerede dom. Eftersom Retten i præmis 341 i den appellerede dom bemærkede, at de appellerende sammenslutninger deltog i aftalen, erkendte den faktisk indirekte, at det ikke var berettiget at tage hensyn til omsætningen hos sammenslutningernes medlemmer i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. De appellerende sammenslutninger kræver derfor den appellerede dom ophævet.

40. Kommissionen har anført, at i henhold til fast retspraksis skal »maksimumsbeløbet på 10% af omsætningen [...] beregnes på grundlag af omsætningen for hver af de virksomheder, som har deltaget i aftalerne eller den samordnede praksis, eller for samtlige de virksomheder, som er medlemmer af de pågældende sammenslutninger, i hvert fald når sammenslutningen efter sine interne regler kan handle med bindende virkning for sine medlemmer«²¹. Kommissionen mener dog ikke, at den omstændighed, at en sammenslutning af virksomheder ikke nødvendigvis kan handle med bindende virkning for sine medlemmer, bevirker, at dens medlemmers omsætning ikke kan tages i betragtning ved fastsættelsen af loftet i

henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 for en bøde, der pålægges sammenslutningen.

41. For at sikre virkningen af de bøder, der pålægges virksomhedssammenslutninger med en meget lille omsætning, men med mange virksomheder som medlemmer, fastslog Retten i den appellerede dom, at der kan tages hensyn til omsætningen hos sammenslutningens medlemmer ved beregningen af loftet for den pågældende bøde, hvis fire særlige betingelser er opfyldt. Kommissionen mener derfor, at de appellerende sammenslutningers påstand om, at Retten i den appellerede dom har undladt at følge eller har ændret retspraksis på området, må forkastes, eftersom den tidligere retspraksis også har til formål at sikre bødernes virkning. Kommissionen har påpeget, at selv om den løsning, Retten valgte, tydeliggør eller udvider den gældende retspraksis, udgør en sådan tydeliggørelse eller udvidelse ikke en urigtig retsanvendelse, såfremt den valgte løsning er begrundet og velfunderet. Den tidligere retspraksis på området er således ikke til hinder for, at der tages hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning, selv om sammenslutningen efter sine interne regler ikke kan forpligte medlemmerne. Dette fremgår af udtrykket »i hvert fald når« i retspraksis²², som antyder, at muligheden for at forpligte medlemmerne kun er ét eksempel på, hvornår der kan tages hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning ved fastsættelsen af loftet for en bøde i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning

21 — Jf. dommen i sagen SPO m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 385; jf. i denne retning også dom af 22.10.1997, forenede sager T-213/95 og T-18/96, SCK og FNK mod Kommissionen, Sml. II, s. 1739, præmis 252.

22 — Jf. de sager, der er nævnt ovenfor i fodnote 18.

nr. 17. Kommissionen har i sin duplik anført, at Domstolen i sag C-298/98 P, Finnboard mod Kommissionen²³, fastslog, at det ikke er nødvendigt at godtgøre, at medlemmerne af en sammenslutning har deltaget i en overtrædelse, for at deres omsætning kan tages i betragtning. Det er tilstrækkeligt, at sammenslutningen kan forpligte medlemmerne. Retten handlede derfor ikke i strid med denne retspraksis, da den fastslog, at der kan tages hensyn til medlemmernes omsætning ved beregningen af loftet på 10%, hvis de har spillet en aktiv rolle i forbindelse med den overtrædelse, der er begået.

gengæld for, at blokaderne mod slagterierne blev hævet. Selv om nogle af blokaderne blev opretholdt, ændrer det i øvrigt intet herved. Kommissionen har anført, at FNCBV ikke kan påvise, at dens interesser adskiller sig fra medlemmernes. FNCBV har heller ikke klarlagt sine særlige interesser eller forklaret, hvorfor en sammenslutning af slagterier indgik en aftale om priser og import af oksekød, selv om den ikke udøver en sådan virksomhed. Som Retten gentog i præmis 321 i den appellerede dom, vedrørte den omtvistede aftale således ikke FNCBV's virksomhed, men medlemmernes virksomhed. Kommissionen har også påpeget, at det ikke, alene fordi tre af de fire forhold, Retten har nævnt, som anført af FNSEA, FNB, FNPL og JA indgår naturligt i alle sammenslutningers arbejde, kan konkluderes, at Retten foretog en urigtig retsanvendelse set i forhold til behovet for at sikre, at alle bøder har tilstrækkelig afskrækkende virkning.

42. Efter Kommissionens opfattelse vil det, hvis de appellerende sammenslutningers argumenter tages til følge, tilskynde alle virksomheder, der ønsker at danne et kartel på et marked, til at gøre det via en sammenslutning, der formelt ikke kan forpligte medlemmerne. Kommissionen hævder til forskel fra FNCBV også, at Retten ikke præciserede, at de fire særlige betingelser, der efter Rettens mening skulle være opfyldt, for at loftet på 10% kunne beregnes på grundlag af omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning, var kumulative. Retten opregnede blot de forhold, der berettigede en sådan fremgangsmåde i den omhandlede sag. FNCBV har endvidere ikke ret i sin påstand om, at den omtvistede aftale ikke var i medlemmernes interesse. Aftalen om prisfastsættelse og importstop blev indgået til

43. Kommissionen har over for FNCBV's påstand om, at Kommissionen og Retten ikke har fremlagt en tilstrækkelig begrundelse for afvigelsen fra reglerne i retningslinjernes punkt 5, litra c), indvendt, at Retten ikke lagde den pågældende bestemmelse til grund i den appellerede dom, selv om den uden videre kunne have gjort det, eftersom de appellerende sammenslutninger har et meget stort antal medlemmer.

23 — Nævnt ovenfor i fodnote 11.

44. Kommissionen anser også FNCBV's argument om, at Retten undlod at begrunde sin ændring af den tidligere retspraksis vedrørende artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, for uberettiget. Retten gør nærmere rede herfor i den appellerede doms præmis 312-334. Kommissionen mener heller ikke, at der foreligger en modsigelse mellem præmis 320 ff. og præmis 341 i den appellerede dom. Selv om det var de appellerede sammenslutninger, der begik overtrædelsen, betyder dette ikke, at de ikke gjorde det af hensyn til deres medlemmer.

45. Kommissionen har understreget, at appellanterne ikke har bestridt Rettens konstatering i den appellerede doms præmis 325-333 om, at loftet på 10% af basismedlemmernes omsætning ikke blev overskredet.

47. Retten har i flere tidligere domme fastslået, at maksimumsgrænsen for en bøde, der pålægges en virksomhedssammenslutning, i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 kan fastsættes ud fra sammenslutningens medlemmers omsætning i stedet for ud fra sammenslutningens omsætning, hvis sammenslutningen kan forpligte medlemmerne²⁴.

48. Efter Rettens faste praksis og forudsat at begrebet »overtrædelse« i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 uden forskel omfatter aftaler, samordnet praksis og vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder, skal »maksimumsbeløbet på 10% af omsætningen [...] beregnes på grundlag af omsætningen for hver af de virksomheder, som har deltaget i aftalerne eller den samordnede praksis, eller for samtlige de virksomheder, som er medlemmer af de pågældende sammenslutninger, i hvert fald når sammenslutningen efter sine interne regler kan handle med bindende virkning for sine medlemmer«²⁵.

C — Bedømmelse

46. Kommissionen kan ifølge artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 pålægge virksomheder eller sammenslutninger af virksomheder bøder på højst 10% af omsætningen i det sidste regnskabsår i hver af de virksomheder, der har medvirket ved overtrædelsen. Artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 bestemmer videre, at der ved fastsættelsen af bødens størrelse skal tages hensyn til overtrædelsens grovhed og dens varighed.

49. Retten bemærkede, at denne fremgangsmåde var den rigtige, fordi »den indflydelse, som en sammenslutning af virksomheder har

²⁴ — Jf. de sager, der er nævnt ovenfor i fodnote 18.

²⁵ — Dommen i sagen Finnboard mod Kommissionen, nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 270.

kunnet udøve på markedet, ikke beror på dens egen »omsætning«, som hverken afspejler dens størrelse eller økonomiske styrke, men på medlemsvirksomhedernes omsætning, som er et udtryk for dens størrelse og økonomiske styrke»²⁶.

50. I præmis 66 i sag C-298/98 P, Finnboard mod Kommissionen, bemærkede Domstolen desuden, at »når en sammenslutning af virksomheder, hvis omsætning som oftest ikke svarer til sammenslutningens størrelse og styrke på markedet, skal pålægges en bøde, er det [...] kun muligt at fastsætte en sanktion, der er afskrækkende, hvis der tages hensyn til medlemsvirksomhedernes omsætning (jf. i samme retning dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 120 og 121). Det er herved ikke nødvendigt, at sammenslutningens medlemmer faktisk har deltaget i overtrædelsen, idet det er tilstrækkeligt, at sammenslutningen i henhold til sine interne regler kan forpligte medlemmerne«.

51. Det synes at fremgå af Rettens og Domstolens praksis, at det er tilstrækkeligt, at en virksomhedssammenslutning har retlig kompetence til at forpligte medlemmerne, for at der kan tages hensyn til omsætningen hos medlemmerne af denne sammenslutning, når det efterprøves, om den lovmæssige maksimumsgrænse for en bøde, der pålægges denne sammenslutning, er overskredet.

52. Dette rejser imidlertid spørgsmålet, om en virksomhedssammenslutning nødvendigvis skal have en sådan kompetence, for at den lovmæssige maksimumsgrænse for en bøde, der pålægges denne sammenslutning, i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 kan beregnes ud fra omsætningen hos dens medlemmer. Hvad dette angår mener appelleranterne og den franske regering i det væsentlige, at Domstolen med formuleringen »i henhold til sine interne regler kan forpligte medlemmerne« i præmis 66 i sin dom i sag C-298/98 P, Finnboard mod Kommissionen, har understreget kravet om, at en virksomhedssammenslutning skal være i stand til at forpligte medlemmerne. Jeg mener ikke, at de argumenter, som de appellerende sammenslutninger og den franske regering har fremsat på dette punkt, er holdbare.

53. Jeg skal indledningsvis påpege, at Domstolen i præmis 66 i dommen i sag C-298/98, Finnboard mod Kommissionen, bemærkede, at en virksomhedssammenslutnings omsætning som oftest ikke svarer til dens størrelse og styrke på markedet. Efter min opfattelse fremgår det endvidere af ordlyden af præmis 66 i dommen i sag C-298/98 P, Finnboard mod Kommissionen, at en sammenslutning skal kunne forpligte medlemmerne, for at deres omsætning kan tages i betragtning, hvis sammenslutningens medlemmer ikke har deltaget i overtrædelsen. Rettens krav om, at sammenslutningen skal kunne forpligte medlemmerne, forudsætter efter min mening, at disse medlemmer ikke har deltaget i den pågældende overtrædelse.

54. Jeg mener derfor, at det fremgår klart af Domstolens ræsonnement i sag C-298/98 P,

26 — Dommen i sagen Finnboard mod Kommissionen, nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 270.

Finnboard mod Kommissionen, at det i tilfælde, hvor medlemmerne af sammenslutningen faktisk har deltaget i overtrædelsen, ikke kan udelukkes, at den lovmæssige maksimumsgrænse for en bøde, der pålægges en sammenslutning af virksomheder, kan baseres på dens medlemmers omsætning, selv om sammenslutningen ikke kan forpligte medlemmerne.

Denne opgave indebærer bl.a. at straffe ulovlig adfærd og forhindre gentagelse heraf. Domstolen fastslog følgelig i denne sag, at Kommissionen, når den pågældende virksomhed ikke har haft nogen omsætning i det sidste regnskabsår før vedtagelsen af Kommissionens beslutning, kan henholde sig til et andet regnskabsår med henblik på at kunne vurdere virksomhedens finansielle ressourcer korrekt og sikre, at bøden får en tilstrækkeligt afskrækkende virkning.

55. Artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 anvendes efter min opfattelse korrekt på virksomhedssammenslutninger, hvis det sikres, at den bøde, der pålægges en sammenslutning, står i rimeligt forhold til den økonomiske indflydelse, den har på markedet, og at bøden udgør et effektivt middel til at straffe ulovlig adfærd og forhindre gentagelser heraf.

57. Domstolen pegede i en nyere dom i sagen ETI m.fl.²⁹ også på, at bøder, der pålægges for overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, skal virke afskrækkende, og at det er nødvendigt at sikre, at virkeliggørelsen af dette mål ikke bringes i fare eller forhindres som følge af omstrukturering af virksomheder.

56. I en nyere konkurrencesag, der drejede sig om størrelsen af en bøde, har Domstolen understreget, at det er nødvendigt at vurdere en virksomheds reelle økonomiske situation og derigennem dens faktiske indflydelse på markedet. Domstolen bemærkede således i sagen Britannia Alloys mod Kommissionen²⁷, at artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 har til formål at undgå, at de af Kommissionen pålagte bøder er urimelige i forhold til den pågældende virksomheds størrelse²⁸. Domstolen understregede også, at formålet med artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 er at give Kommissionen kompetence til at pålægge bøder, for at den kan udføre sin kontrolopgave ifølge fællesskabsretten.

58. I den appellerede dom fastslog Retten, at der kan tages hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 i tilfælde, hvor den overtrædelse, der er begået af sammenslutningen, vedrører medlemmernes virksomhed, og hvor den pågældende konkurrencestridige praksis er

27 — Dom af 7.6.2007, sag C-76/06 P, Sml. I, s. 4405, præmis 22.

28 — Ibidem, præmis 24.

29 — Dom af 11.12.2007, sag C-280/06, Sml. I, s. 10893, præmis 38-42. Denne sag var ikke baseret på artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, men på artikel 81 EF og drejede sig om identificeringen af den enhed, der kunne pålægges en sanktion for overtrædelse af den sidstnævnte bestemmelse.

udført af sammenslutningen til direkte gavn for medlemmerne og i samarbejde med disse, og når sammenslutningen ikke har objektive interesser af selvstændig karakter i forhold til medlemmernes interesser³⁰.

59. Hvis de forhold eller kriterier, som Retten har opstillet, foreligger, viser det efter min opfattelse, at den overtrædelse af konkurrencereglerne, som en sammenslutning af virksomheder begik, var uløseligt forbundet med dens medlemmers aktiviteter og interesser og blev støttet af medlemmerne af denne sammenslutning. Jeg mener derfor, at de kriterier, Retten har valgt, gør det muligt at fastlægge en virksomhedssammenslutnings egentlige økonomisk styrke eller indflydelse på markedet. Rettens fremgangsmåde sikrer efter min mening, at sanktioner, der pålægges sammenslutninger af virksomheder for overtrædelse af Fællesskabets konkurrencelovgivning, bevarer deres virkning, selv om disse sammenslutningers omsætning ikke afspejler deres økonomiske indflydelse på markedet. Virksomhedssammenslutninger kan således ikke i vid udstrækning undgå disse sanktioner, blot fordi de formelt ikke kan forpligte medlemmerne, men de kan eventuelt udnytte disse medlemmers økonomiske indflydelse på markedet til at tilsidesætte Fællesskabets konkurrencelovgivning.

60. Dette ændres ikke af de argumenter, som FNSEA, FNB, FNPL og JA samt den franske regering har fremsat³¹, og hvorefter de »konkrete« kriterier eller forhold, som Retten har opstillet, vil gøre sig gældende i mange tilfælde, hvor der er tale om virksomhedssammenslutninger. Jeg mener, at Rettens kriterier er korrekte og konsekvente, eftersom de tilsigter at fastlægge en virksomhedssammenslutnings faktiske indflydelse på markedet. At en virksomhedssammenslutnings omsætning i mange eller de fleste tilfælde ikke afspejler dens indflydelse på markedet, gør ikke Rettens kriterier mindre relevante.

61. FNCBV's argument om, at medlemmerne i virkeligheden ikke havde nogen interesse i aftalen, er en faktisk omstændighed, som ikke kan påberåbes i en appelsag. Som Kommissionen har påpeget, fremgår det under alle omstændigheder af denne sag, at FNCBV indvilligede i prisfastsættelsen og importstoppet til gengæld for, at blokaderne mod bl.a. FNCBV's medlemmers slagterier blev ophævet. Jeg skal også indskyde, at den omstændighed, at sådanne ordninger »normalt« ikke er i slagteriernes interesse, ikke ændrer noget herved set i forhold til de særlige omstændigheder, hvorunder overtrædelsen skete. At aftalen, som FNCBV har anført, ikke resulterede i, at blokaderne blev ophævet, er desuden fuldstændig irrelevant i denne sammenhæng.

30 — Jf. præmis 319 i den appellerede dom.

31 — Jf. punkt 36 og 37 ovenfor.

62. Rettens vurdering af, at aftalen ikke vedrørte de appellerende sammenslutningers virksomhed, men deres basismedlemmers virksomhed, da førstnævnte ikke sælger, køber eller importerer oksekød³², er også en vurdering af faktum, der ikke kan anfægtes under en appelsag. FNCBV har under alle omstændigheder ikke fremsat argumenter, der kan afkræfte denne vurdering.

63. Hvad angår FNSEA, FNB, FNPL og JA's påstand om, at en af de særlige betingelser, Retten har fastsat, ikke var opfyldt, eftersom det ikke er påvist, at alle medlemmer af de appellerende sammenslutninger medvirkede ved overtrædelsen³³, mener jeg ikke, at et sådant krav kan godtages³⁴. For at det loft på 10%, der i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 fastsættes for bøder, som pålægges sammenslutninger, kan baseres på medlemmernes omsætning, er det med hensyn til dette kriterium tilstrækkeligt at påvise, at medlemmerne af en sammenslutning af virksomheder medvirkede ved overtrædelsen af konkurrence Lovgivningen³⁵. Det fremgår tydeligt at den appellerede dom, at de appellerende sammenslutninger benyttede sig af medlemmernes hjælp, da aftalen skulle gennemføres³⁶.

32 — Jf. punkt 36 ovenfor og bl.a. præmis 319, 321 og 323 i den appellerede dom.

33 — Jf. FNSEA, FNB, FNPL og JA's argument i punkt 36 ovenfor.

34 — Et sådant krav virker overdrevent og kan være vanskeligt, om ikke umuligt at opfylde, f.eks. når der er tale om virksomhedssammenslutninger med forholdsvis mange medlemmer.

35 — Formålet med de kriterier, som Retten opstillede i præmis 319 ff. i den appellerede dom, er efter min opfattelse at fastlægge virksomhedssammenslutningers indflydelse på markedet og ikke at undersøge, om de faktisk har udnyttet denne indflydelse fuldt ud.

36 — Jf. præmis 112 ff. i den appellerede dom.

64. Hvad angår FNCBV's påstand om, at Retten anvendte retningslinjernes punkt 5, litra c), forkert³⁷, mener jeg ikke, at denne bestemmelse har betydning for denne sag, da det fremgår klart af den anfægtede beslutning, at det var de appellerende sammenslutninger selv og ikke de enkelte medlemmer, der havde tilsidesat artikel 81, stk. 1, EF. Jeg mener heller ikke, at Retten modsiger sig selv i præmis 320 ff. og præmis 341 i den appellerede dom. I disse præmisser bemærkede Retten således, at aftalen blev indgået af de appellerende sammenslutninger til gavn for deres medlemmer og gennemført på lokalt plan af medlemmerne.

65. FNCBV har også anført, at Retten undlod at begrunde sin ændring af den tidligere retspraksis med hensyn til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og virksomhedssammenslutninger³⁸. Efter min opfattelse vedrører kritikken i FNCBV's indlæg først og fremmest rigtigheden af Rettens konklusioner om anvendelsen af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og ikke den manglende begrundelse. Jeg skal under alle omstændigheder påpege, at Retten i den appellerede dom gjorde udførligt rede for, hvorfor loftet på 10% i henhold til

37 — Jf. punkt 38 ovenfor.

38 — Jf. punkt 35 ovenfor.

artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 blev baseret på omsætningen hos de appellerende sammenslutningers basismedlemmer. FNCBV's argument om, at Rettens ændring af den tidligere retspraksis tilsidesætter retssikkerhedsprincippet, kan jeg heller ikke tilslutte mig. Efter min opfattelse er Rettens afgørelse i den appellerede dom helt på linje med Rettens og Domstolens tidligere praksis³⁹. Jeg skal påpege, at Domstolen i præmis 66 i sin dom i sagen Finnboard mod Kommissionen bemærkede, at en virksomhedssammenslutnings omsætning som oftest ikke svarer til dens størrelse og styrke på markedet.

franske regering, gjort gældende, at Retten har foretaget en urigtig retsanvendelse. Retten har således tilsidesat forbuddet mod kumulation af sanktioner og princippet om sanktioners proportionalitet, idet den har pålagt hver af disse sammenslutninger en individuel bøde og samtidig taget hensyn til deres fælles medlemmers samlede omsætning ved kontrollen af den bøde, disse sammenslutninger blev tildelt, i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. Appellanterne i sag C-110/07 P har herved bl.a. anført, at FBN, FNPL og JA alle er medlemmer af FNSEA, og at de derfor har fælles medlemmer.

66. Jeg foreslår derfor, at Domstolen forkaster de appellerende sammenslutningers femte anbringende i sag C-101/07 P og tredje anbringende i sag C-110/07 P.

VII — Tilsidesættelse af forbuddet mod kumulation af sanktioner og af princippet om sanktioners proportionalitet

67. Appellanterne i sag C-110/07 P har med deres fjerde anbringende, der støttes af den

68. Kommissionen har anført, at de bøder, der blev pålagt ved den anfægtede beslutning, ikke var baseret på den samlede omsætning hos de appellerende sammenslutningers medlemmer. Bøden blev beregnet dels ud fra overtrædelsens grovhed, hvilket blev vurderet ud fra overtrædelsens karakter, overtrædelsens geografiske omfang og dens målbare effekt, dels ud fra overtrædelsens varighed. Omsætningen hos sammenslutningernes medlemmer blev kun taget i betragtning ved kontrollen af, at maksimumsgrænsen i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 ikke var overskredet.

39 — Jf. den retspraksis, der er nævnt i fodnote 11.

A — *Bedømmelse*

69. I den appellerede dom bemærkede Retten følgende:

»340 Det fremgår af retspraksis, at princippet ne bis in idem udgør et grundlæggende princip i fællesskabsretten, som Fællesskabets retsinstanser skal sikre bliver overholdt. På området for Fællesskabets konkurrenceret forbyder dette princip, at en virksomhed domfældes eller atter forfølges af Kommissionen for en konkurrencebegrænsende adfærd, for hvilken den allerede er blevet pålagt en sanktion, eller med hensyn til hvilken den er blevet erklæret ansvarsfri ved en tidligere beslutning fra Kommissionen, der ikke længere kan anfægtes [...] Vedrørende overholdelsen af princippet ne bis in idem bemærkes, at anvendelsen af dette princip afhænger af, at tre betingelser er opfyldt, nemlig at de faktiske omstændigheder er identiske, at lovovertræderen er den samme person, og at den retsbeskyttede interesse er den samme. Efter dette princip er det således forbudt at straffe den samme person mere end en gang for samme ulovlige adfærd for at beskytte det samme rets gode [...]

341 [...] Kommissionen [kunne] med føje straffe hver enkelt sammenslutning, som deltog i den omtvistede aftale, på grundlag af de individuelle roller, som de spillede i undertegnelsen og anvendelsen af denne, og de skærpende og

formildende omstændigheder, som var relevante for hver enkelt sammenslutning.

342 [...] [D]et forhold, at FNB, FNPL og LA er medlemmer af FNSEA, [kan] ikke ændre herved. Disse sammenslutninger er nemlig selvstændige juridiske personer med hvert deres budget og med formål, som ikke er helt sammenfaldende. De gennemfører således deres respektive fagforeningsaktioner for at varetage deres egne, særlige interesser [...] At disse sammenslutninger i det foreliggende tilfælde i vidt omfang koordinerede deres og deres respektive medlemmers aktion, fordi de forfulgte de samme mål, fritager ikke de enkelte sammenslutninger for deres respektive ansvar i overtrædelsen.

343 Desuden pålagde den anfægtede beslutning, i modsætning til hvad sagsøgerne tilsyneladende har hævdet, ikke deres, direkte eller indirekte, basismedlemmer sanktioner. Det forhold, at der er taget hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en virksomhedssammenslutning ved fastsættelsen af maksimumsgrænsen på 10%, betyder nemlig ikke, at medlemmerne er blevet pålagt en bøde [...]

344 Heraf følger, at der i det foreliggende tilfælde ikke er tale om, at overtræderne er den samme person, for så vidt som

den anfægtede beslutning ikke sanktionerer de samme enheder eller de samme personer flere gange for de samme handlinger. Det må derfor fastslås, at princippet *non bis in idem* ikke er tilsidesat. Da sagsøgernes indirekte eller indirekte medlemmer, i modsætning til hvad Den Franske Republik har hævdet, ikke er blevet pålagt dobbelte bøder for den samme overtrædelse, er der heller ikke tale om tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet i det foreliggende tilfælde⁴⁰.

70. De citerede uddrag fra den appellerede dom viser efter min opfattelse klart, at de bøder, der blev pålagt ved den anfægtede beslutning, blev tildelt hver af de appellerende sammenslutninger for deres individuelle overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF⁴¹. Medlemmerne ansås ikke for at have overtrådt artikel 81, stk. 1, EF og blev heller ikke pålagt bøder. Det er derfor indlysende, at sammenslutningerne FNSEA, FNB, FNPL og JA ikke blev pålagt flere sanktioner.

71. Med hensyn til påstanden om, at de bøder, der blev pålagt FNSEA, FNB, FNPL og JA, er uforholdsmæssige, fordi omsætningen for medlemmer, der er tilknyttet flere af disse sammenslutninger, blev taget i betragtning med henblik på at kontrollere størrelsen af de bøder, disse sammenslutninger blev pålagt i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, mener jeg ikke, at denne påstand kan tages til følge.

72. Det er ubestridt, at FNSEA, FNB, FNPL og JA har fælles medlemmer.

73. Retten understregede imidlertid — efter min opfattelse med rette — at de appellerende sammenslutninger er selvstændige juridiske personer med hvert deres budget og med formål, der ikke er helt sammenfaldende. Selv om de appellerende sammenslutninger valgte at samordne deres markedsadfærd, betyder dette ikke, at de havde de samme interesser. Jeg mener heller ikke, at den omstændighed, at de pågældende sammenslutninger har fælles medlemmer, nødvendigvis svækker den økonomiske indflydelse, som de enkelte sammenslutninger kan udøve på markedet. Appellanterne i sag C-110/07 P synes i hvert fald ikke at bestride Rettens konstatering i den appellerede doms præmis 331 om, at den omstændighed, at det samlede beløb af de bøder, som er pålagt de pågældende fire appellanter, ligger under 10% af omsætningen hos de avlere, der er basismedlemmer i FNSEA, der har FNB, FNPL og JA som medlemmer, udgør tilstrækkelig kontrol af, at maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen er overholdt. Jeg mener derfor ikke, at appellanterne i sag C-110/07 P har fremført tilstrækkeligt bevis for, at de bøder, de blev pålagt, var uforholdsmæssige.

74. Jeg foreslår derfor, at Domstolen forkaster appellanternes fjerde anbringende i sag C-110/07 P.

40 — Jf. præmis 340-344 i den appellerede dom.

41 — Jf. punkt 12 ovenfor.

VIII — Nedsættelse af bøden

75. De appellerende sammenslutninger har med deres sjette anbringende i sag C-101/07 P og tredje anbringende i sag C-110/07 P anført, at Domstolen, hvis den ikke ophæver den appellerede dom, under alle omstændigheder bør fastslå, at Retten har tilsidesat artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, og nedsætte den bøde, de blev pålagt. FNCBV har understreget, at den bøde, den blev pålagt, svarede til næsten 20% af dens omsætning (baseret på dens indtægter). Domstolen bør derfor nedsætte bøden til FNCBV til et beløb på højst 360 000 EUR, svarende til 10% af dens omsætning.

76. Kommissionen mener, at dette anbringende, henset til det i punkt 40-45 anførte, bør forkastes. Kommissionen har subsidært anført, at bøden bør baseres på sammenslutningernes indtægter og ikke på de opkrævede kontingenter, hvis Domstolen godtager de appellerende sammenslutningers argumenter om overtrædelsen af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17.

A — Bedømmelse

77. I lyset af mine konklusioner i punkt 46-66 om, at Retten ikke foretog en urigtig retsændelse i forbindelse med artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, foreslår jeg, at de appellerende sammenslutningers sjette anbringende

i sag C-101/07 P og tredje anbringende i sag C-110/07 P om nedsættelse af de bøder, Retten har pålagt for overtrædelsen af denne bestemmelse, forkastes.

IX — Domstolens urigtige gengivelse af beviser vedrørende forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001 ud over den 30. november 2001

78. De appellerende sammenslutninger har med det andet anbringende i sag C-101/07 P og det første anbringende i sag C-110/07 P gjort gældende, at Retten har foretaget en urigtig gengivelse af beviser.

79. FNCBV hævder i sag C-101/07 P, at Retten har gengivet visse omstændigheder urigtigt i forbindelse med FNB's direktørs håndskrevne noter fra mødet den 29. november 2001 (præmis 169-174 i den appellerede dom), FNB's næstformands interview med *Vendée Agricole* den 4. december 2001 (præmis 176 i den appellerede dom), en notits af 5. december 2001 fra sammenslutningen i *Vendée* (præmis 175-177 i den appellerede dom), en informationsnote fra FNPL, som blev sendt pr. telefax den 10. december 2001 (præmis 179 i den appellerede dom), og FNB's direktørs håndskrevne noter fra mødet den 5. december

2001 (præmis 180 i den appellerede dom). FNCBV mener i det væsentlige, at Retten forvanskede indholdet af de ovennævnte dokumenter og beviser, hvorfor Rettens bedømmelse af beviserne var forkert.

82. I sag C-101/07 P finder jeg det i lyset af dette kriterium og efter at have gennemgået det ovenfor nævnte bevismateriale⁴⁴ godtgjort, at Retten ikke har gengivet de pågældende beviser urigtigt.

80. I sag C-110/07 P har FNSEA, FNB, FNPL og JA gjort gældende, at Retten har gengivet de faktiske omstændigheder forkert ved ikke at tage to væsentlige beviser, der godtgør, at aftalen af 24. oktober 2001 ikke havde virkning efter den 30. november 2001, i betragtning. Det første bevis er en telefax, som FNB's direktør tilsendte en regional sammenslutning den 11. december 2001, og det andet er en notits af 12. december fra Fédération régionale des syndicats d'exploitants agricoles (herefter »FRSEA«).

83. I sag C-110/07 P påstår FNSEA, FNB, FNPL og JA, at Retten undlod at undersøge to beviser, selv om Retten netop genåbnede den mundtlige forhandling i de forenede sager T-217/03 og T-245/03 for at lade disse beviser indgå i Rettens sagsakter⁴⁵. Denne påstand støttes i det væsentlige på, at Retten ikke nævnte de pågældende beviser i den appellerede dom, og at Retten i præmis 187 bemærkede, at en note fra FNICGV ikke var tilstrækkeligt grundlag for en afvisning af, at aftalen af 24. oktober 2001 blev videreført.

81. Ifølge artikel 225 EF og artikel 58, stk. 1, i Domstolens statut er appel begrænset til retsspørgsmål. Bedømmelsen af de faktiske omstændigheder er ikke et retsspørgsmål, der som sådan kan efterprøves af Domstolen, medmindre de pågældende omstændigheder eller beviser er blevet forkert gengivet⁴². Der foreligger som bekendt en urigtig gengivelse af beviserne, hvis det uden fremlæggelse af nye beviser fremgår åbenbart, at gengivelsen af de foreliggende beviser er urigtig⁴³.

84. I betragtning af den måde, hvorpå telefaxen af 11. december 2001 fra FNB's direktør og FRSEA's notits af 12. december 2001 blev tilføjet Rettens sagsakter i de forenede sager

42 — Jf. dom af 15.9.2005, sag C-37/03 P, BioID mod KHIM, Sml. I, s. 7975, præmis 43 og 53.

43 — Jf. dom af 18.1.2007, sag C-229/05 P, PKK og KNK mod Rådet, Sml. I, s. 439, præmis 37, og af 6.4.2006, sag C-551/03 P, General Motors mod Kommissionen, Sml. I, s. 3173, præmis 54.

44 — Jf. punkt 79 ovenfor.

45 — Jf. præmis 40 i den appellerede dom.

T-217/03 og T-245/03, og den omstændighed, at Retten ikke henviste specifikt til disse beviser i den appellerede dom, mener jeg ikke, at appellerterne i sag C-110/07 P har påvist, at Retten undlod at undersøge de pågældende beviser.

85. Efter at have gennemgået de pågældende beviser mener jeg under alle omstændigheder ikke, at appellerterne i sag C-110/07 P har godtgjort, at Retten har gengivet beviser urigtigt eller udeladt eller overset vigtige beviser, bl.a. vedrørende forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001 ud over den 30. november 2001.

86. Jeg foreslår derfor, at Domstolen forkaster det andet anbringende i sag C-101/07 P og det første anbringende i sag C-110/07 P.

X — Rettens urigtige retsanvendelse ved konstateringen af, at FNCBV deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001

87. FNCBV har med sit tredje anbringende, der er delt i to led, for det første gjort

gældende, at Retten begik en fejl, da den vurderede visse beviser, og da den i den appellerede doms præmis 185 fastslog, at Kommissionen på tilstrækkelig vis havde godtgjort, at FNCBV mundtligt og hemmeligt videreførte aftalen af 24. oktober 2001 efter dens udløb den 30. november 2001. FNCBV har for det andet gjort gældende, at der foreligger en modsigelse i den appellerede dom, eftersom Retten erkendte, at landmændene ensidigt lagde pres på slagterierne for at sikre, at minimumsprisen for oksekød blev overholdt, og importen blev stoppet, men alligevel fastslog, at FNCBV deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001.

88. FNCBV har i dette anbringendes første led i det væsentlige gjort gældende, at Retten fejlfortolkede FNB's direktørs håndskrevne noter til mødet den 29. november 2001 (præmis 172 i den appellerede dom), en e-mail af 6. december 2001 fra en repræsentant for FRSEA i Bretagne til formændene for FDSEA i regionen (præmis 178 i den appellerede dom), FNPL's informationsnote, der blev sendt pr. telefax den 10. december 2001 (præmis 179 i den appellerede dom), FNB's direktørs håndskrevne noter (præmis 180 i den appellerede dom), en note fra FDSEA i Vendée af 18. december 2001 (præmis 182 i den appellerede dom)⁴⁶ og en række dokumenter vedrørende lokale aktioner (præmis 183 og 184 i den appellerede dom).

⁴⁶ — FNCBV hævder, at det ikke er muligt at identificere den pågældende dokumentation i den appellerede dom. Jeg mener, at denne dokumentation kan identificeres, og at Kommissionen henviste til den i betragtning 93 til den anfægtede beslutning. Den dokumentation, Retten lagde til grund, blev fremlagt af Kommissionen i et bilag til dens svarskrift i sag T-245/03, og Kommissionen henviste til den i punkt 76 i sit svarskrift i denne sag.

89. Jeg mener ikke, at Retten begik en fejl, da den vurderede den ovenfor anførte dokumentation og fastslog, at denne dokumentation og de øvrige beviser, der er nævnt i den appellerede doms præmis 164-184, godtgør, at FNCBV deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001.

90. Med hensyn til dette anbringendes andet led har FNCBV anført, at Retten ikke uden at modsige sig selv kan fastslå, at FNCBV deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001, og samtidig erkende, at der blev anvendt vold over for slagterierne. FNCBV har herved understreget, at Retten fandt, at Kommissionen med føje kunne lægge FNSEA, FNB og JA en skærpende omstændighed til last som følge af anvendelsen af vold og således forhøje den bøde, de var blevet pålagt⁴⁷. Retten fastslog også, at Kommissionen nedsatte FNCBV's bøde med 60%, bl.a. under hensyntagen til formildende omstændigheder vedrørende de illegale blokader af FNCBV's medlemmers anlæg⁴⁸. FNCBV mener ikke, at Retten burde have påvist, at FNCBV var villig til at tilslutte sig den forlængelse af aftalen, som landmændene foreslog.

91. FNCBV søger at gøre det klart, at den ikke deltog i forlængelsen af den skriftlige aftale af 24. oktober 2001, og ikke medvirkede i de

aktioner, som landmændene iværksatte efter den 30. november 2001, hvor denne aftale formelt var udløbet.

92. Det er klart, at den skriftlige aftale af 24. oktober 2001 blev indgået i kølvandet på den anden »kogalskabskrise«, hvor situationen på det franske oksekødsmarked var meget anspændt, og hvor landmændene udøvede stort pres på slagterierne, bl.a. i form af slagteriblokader. Uanset hvilke omstændigheder der gjorde sig gældende, da aftalen af 24. oktober 2001 blev indgået, har FNCBV dog ikke bestridt dens retlige kvalifikation som en aftale i henhold til artikel 81, stk. 1, EF. Som jeg tidligere har nævnt⁴⁹, ændrer den omstændighed, at det »normalt« ikke vil være økonomisk fordelagtigt for slagterier at indgå eller forlænge en aftale om fastsættelse af minimumspriser og importstop, ikke i sig selv noget ved Rettens konstatering af, at FNCBV deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001. Under de her omhandlede omstændigheder mener jeg ikke, at den kendsgerning, at slagterierne blev udsat for et vist pres eller en vis tvang, udelukker, at FNCBV reelt deltog i forlængelsen af aftalen.

93. Jeg mener som nævnt⁵⁰, at Retten i den appellerede doms præmis 164-184 har fremført tilstrækkelige beviser for, at FNCBV deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001. Det ændrer intet ved Rettens konstatering af, at FNCBV faktisk tilsluttede sig den

47 — Jf. præmis 289 i den appellerede dom.

48 — Jf. præmis 294 i den appellerede dom.

49 — Jf. punkt 61 ovenfor.

50 — Jf. punkt 89 ovenfor.

pågældende forlængelse, at Retten mente, at Kommissionen med rette havde taget i betragtning, i hvilken økonomisk og faktisk sammenhæng aftalen af 24. oktober 2001 blev indgået og forlænget, da den fastsatte, hvor store bøderne skulle være.

94. Jeg mener ikke, at FNCBV har godtgjort, at Retten foretog en urigtig retsanvendelse, da den fastslog, at FNCBV deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001.

95. Jeg foreslår derfor, at Domstolen forkaster det tredje anbringende i sag C-101/07 P.

XI — Rettens urigtige retsanvendelse som følge af betegnelse af aftalen af 24. oktober 2001 som konkurrencebegrænsende og manglende undersøgelse af aftalens virkninger

96. FNCBV har med sit fjerde anbringende, der er delt i to led, subsidiært gjort gældende, at Domstolen, hvis den finder, at FNCBV

deltog i forlængelsen af aftalen af 24. oktober 2001, bør fastslå, at aftalen ikke er konkurrencebegrænsende, og at Retten derfor ikke kunne undlade at undersøge aftalens virkninger.

97. Under dette anbringendes første led har FNCBV i det væsentlige anført, at Retten, hvis den havde analyseret aftalen af 24. oktober 2001 ud fra den særlige retlige og økonomiske sammenhæng, som den indgik i, ville have indset, at det ikke kan konkluderes alene ud fra aftalens ordlyd, at den er konkurrencebegrænsende. Den pågældende aftale blev vedtaget for at kompensere for fællesskabsmyndighedernes passivitet. FNCBV har også påpeget, at forbrugerne havde fordel af aftalen af 24. oktober 2001.

98. FNCBV har under dette anbringendes andet led gjort gældende, at aftalen ikke havde større betydning for importen, forbrugerpriserne eller forholdet mellem landmændene og slagterierne.

99. Formålet med aftalen af 24. oktober 2001 og den mundtlige forlængelse af denne aftale var efter min opfattelse at stoppe importen af oksekød til Frankrig og fastsætte en minimumspris for visse former for kvæg. Uanset i hvilken sammenhæng aftalen blev indgået, hvilket Retten undersøgte, mener jeg ikke, at Retten foretog en urigtig retsanvendelse ved at betegne aftalen af 24. oktober 2001 som konkurrencebegrænsende.

100. Jeg foreslår derfor, at Domstolen forkaster det subsidiaire fjerde anbringende i sag C-101/07 P.

101. Jeg må efter at have gennemgået de fire anbringender, som FNSEA, FNB, FNPL og JA har fremsat, og de seks anbringender, som FNCBV har fremsat, fastslå, at ingen af dem bør tages til følge, og at appellerne i de forenede sager C-101/07 P og C-110/07 P bør forkastes.

102. I henhold til artikel 122, stk. 1, i Domstolens procesreglement træffer Domstolen afgørelse om sagens omkostninger, såfremt der ikke gives appellantens medhold. I medfør af procesreglementets artikel 69, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da Kommissionen har nedlagt påstand om, at de appellerende sammenslutninger betaler sagens omkostninger, og disse sammenslutninger har tabt sagen, bør de appellerende sammenslutninger efter min opfattelse pålægges at betale sagens omkostninger. Jeg mener, at Den Franske Republik i henhold til procesreglementets artikel 69, stk. 4, bør bære sine egne omkostninger.

XII — Forslag til afgørelse

103. Jeg foreslår derfor, at Domstolen træffer følgende afgørelse:

»1) Appellerne forkastes.

2) FNCBV betaler omkostningerne i sag C-101/07 P, og FNSEA, FNB, FNPL og JA betaler omkostningerne i sag C-110/07 P.

3) Den Franske Republik bærer sine egne omkostninger.«